

ORIENTAR LA POSADA EN MARXA DEL TFG EN EL CONTEXT DELS NOUS GRAUS DE MAGISTERI: ELABORACIÓ D'UNA GUIA PER A LA SEVA PLANIFICACIÓ, GESTIÓ I AVALUACIÓ

Emília Molas Ramos
URV
emilia.molas@urv.cat

Enric Valls Giménez
URV
enric.valls@urv.cat

Lola García Olalla
URV
lola.garcia@urv.cat

Cori Camps Llauredó
URV
cori.camps@urv.cat

Fàbia Morales Vives
URV
fabia.morales@urv.cat

Resum

En el marc del projecte APRÈN 2008-2011, el grup d'investigació COMUNICA¹ es va proposar de confeccionar una Guia que facilités la realització del Treball Fi de Grau (TFG) en la titulació dels nous graus de Magisteri. El punt de partida ha estat revisar la definició conceptual i els enfocaments d'aquesta matèria que consten en el programa formatiu de la titulació dels graus de Mestre/a a la URV en particular, i en d'altres universitats catalanes en general. També, com a pas previ a la preparació de la Guia, hem analitzat algunes qüestions estratègiques entorn a la planificació, gestió i avaluació del TFG en altres referents documentals complementaris als plans d'estudi. Aquest conjunt de tasques ha culminat amb el document pilot "Guia per als TFG en el grau de Mestre/a" que, prèvia revisió i aprovació del professorat del Consell d'Estudis de Mestre i dels responsables acadèmics de la FCEP, es publicarà en suport paper i digital.

1. Introducció

Una de les novetats introduïdes pel RD 1393/2007, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials (BOE núm.260, capítol III, art.12) és l'obligatorietat d'acabar els estudis de Grau amb l'elaboració i defensa d'un TFG. L'exigència que tots els estudiants facin un TFG per a poder-se graduar és una activitat acadèmica nova per a la major part de les titulacions. En particular, en el cas que ens ocupa, els estudis de grau de Mestre/a, convé ressaltar que no es disposa d'experiència prèvia en la realització de TFG, contràriament al que passa en els àmbits de les titulacions tècniques, les quals tenen una àmplia trajectòria en el desenvolupament de Projectes de Fi de Carrera (PFC). En efecte, fins ara, només en els estudis d'arquitectura i de les diferents enginyeries figurava com a condició per a obtenir el títol la superació del TFC. Per tant, a nivell nacional, els únics referents semblants o equivalents al TFG que ens permeten fer comparacions plausibles amb aquest tipus de treball són els PFC. És important reconèixer que en l'escenari europeu, i en general d'universitats del món anglosaxó, és notable el bagatge acumulat entorn a la realització d'un TFC ja que té caràcter obligatori i és una pràctica comuna en la majoria de titulacions i en els diferents àmbits de coneixement (Estapé i alt.,2010). No obstant això, tal com apunten les dades de l'anàlisi de la situació dels estudis de Magisteri a Europa (ANECA, 2005 p.41), únicament en un terç dels països europeus que imparteixen la titulació de Mestre/a es preveia la realització d'un TFC.

¹ Grup de recerca *Desenvolupament, Interacció i Comunicació en Contextos Educatius* (COMUNICA) integrat per un equip de professors adscrits a l'àrea de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la URV.

En definitiva, es pot afirmar que les iniciatives entorn al TFG en el nou pla d'estudis de l'ensenyament de grau de Mestre/a són escasses.

Per les raons adduïdes, en el moment actual, es valoren significativament les experiències de posada en marxa del TFG que puguin actuar de referents enfront a la manca d'expertesa per a la seva programació. Al nostre parer, concretar l'enfocament del TFG, la proposta i assignació de temes, l'organització del seguiment que es fa dels estudiants durant la realització del TFG i la forma d'avaluar-lo configuren elements de vital importància en la definició i implantació real del TFG al nostre país. En aquest sentit cal tenir en compte que el desplegament a casa nostra dels Graus ha començat el curs 2009-10. Per tant, una part dels estudiants hauran d'enfrontar-se a un TFG el curs 2012-13. I això significa que cal afinar la planificació durant els cursos anteriors. Així, el moment actual és especialment interessant per debatre i plantejar-nos la problemàtica del TFG perquè en els Graus de les nostres universitats s'està planificant aquesta matèria donada la seva imminent posada en funcionament.

La comunicació s'estructura entorn a tres grans apartats. Després d'aquesta introducció, en el primer apartat, es concreten els objectius principals plantejats en el nostre projecte. El segon apartat se centra en la descripció del desenvolupament de l'experiència. Finalment, en l'apartat de conclusions, es dóna compte de la valoració global sobre els reptes existents entorn tant a l'enfocament, la planificació i avaluació del TFG com a l'elaboració d'una Guia pilot per al TFG.

2. Objectius

En aquesta comunicació és pretén promoure una reflexió sobre aspectes crítics i temes claus dels TFG en els nous graus de Magisteri. D'acord amb aquesta finalitat general, els principals objectius plantejats són els següents:

- Delimitar, en el programa d'estudis de la titulació dels graus de Mestre/a, la naturalesa i l'abast del TFG, així com també els seus possibles enfocaments.
- Debatre al voltant d'algunes qüestions claus de planificació, gestió i avaluació que condicionen l'èxit del desenvolupament del TFG en la titulació dels nous graus de Magisteri.
- Presentar la proposta dels elements imprescindibles que creiem han de constar en una guia del TFG per als graus de Mestre/a .
- Concretar un sistema d'avaluació dels TFG en funció de les competències i dels objectius definits en el programa formatiu dels graus de Mestre/a.
- Contrastar amb els participants la idoneïtat i adequació del model de guia per al TFG elaborat, per a poder incorporar-hi, posteriorment, els suggeriments de millora aportats.
- Tenir l'oportunitat de compartir experiències engegades en altres universitats sobre els TFG.
- Difondre les nostres aportacions a tota la comunitat universitària amb el propòsit que la Guia del TFG elaborada pugui actuar com a referent o model per a altres universitats que imparteixen l'ensenyament dels nous Graus de Mestre/a.

3. Descripció de l'experiència

La descripció del desenvolupament del projecte està organitzada entorn a tres punts que es corresponen amb cadascuna de les fases de la metodologia que l'equip ha seguit per a dur a terme l'elaboració d'una Guia pilot per al TFG en la titulació dels nous graus de Magisteri. En les dues primeres fases, s'estudia la problemàtica del

TFG en el pla d'estudis de les dues especialitats dels nous graus de Mestre/a. En primer lloc, l'anàlisi pren com a referent l'entorn concret del programa formatiu del grau d'Educació impartit a la URV. En segon lloc, s'aborda la matèria TFG en el context del pla d'estudis de grau de la titulació de Mestre/a en d'altres universitats i en d'altres documents i fonts de referència. Gràcies als resultats obtinguts d'aquestes fases s'il·luminen dificultats i dilemes que han donat sentit a l'hora d'encaminar l'elaboració de la Guia del TFG, treball que es concreta i materialitza en la tercera fase del projecte.

3.1.Fase 1. Identificació del context de l'experiència: el TFG en el marc del programa formatiu del grau d'Educació impartit a la URV.

En aquesta fase, amb el propòsit d'identificar bé la titulació i el centre pel que s'ha de confeccionar la Guia del TFG, hem analitzat la següent documentació disponible de la URV: la "*Memòria per a la sol·licitud de verificació del títol de Grau d'Educació Infantil*" ,la "*Memòria per a la sol·licitud de verificació del títol de Grau d'Educació Primària*" i la "*Guia de la Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia 2011*" editada per la URV². S'hi examinen exhaustivament diversos aspectes entorn a dos grans àmbits: a) el grau de Mestre/a en el marc del programa formatiu del Grau d'Educació; b) el pla d'estudis dels nous graus de Magisteri, en particular el plantejament que s'hi postula per al TFG. A partir de les observacions i les anàlisis realitzades es detecten els punts forts i febles sobre el tractament del TFG en el grau d'Educació Infantil i d'Educació primària que es proposa en la nostra Facultat³.

Programa formatiu del Grau d'Educació

D'acord amb el principi d'autonomia universitària (Llei orgànica 4/2007; RD 1393/ 2007), que permet a les universitat crear i proposar els ensenyaments i els títols que hauran d'impartir i expedir, la FCEP de la URV ha plantejat el programa formatiu de Grau d'Educació. En aquest programa s'integren el pla d'estudis de quatre titulacions vinculades amb l'àmbit educatiu: grau d'Educació Infantil, grau d'Educació Primària, grau de Pedagogia i grau d'Educació Social.

En l'actualitat, la FCEP ofereix els estudis de les quatre titulacions de grau d'Educació en el Campus Sescelades de Tarragona i a més, al campus de les Terres de l'Ebre, ofereix els graus d'Educació Infantil i d'Educació Primària, i a la seu de Coma-ruga s'imparteixen els estudis del grau d'Educació Infantil.

L'estructura del programa formatiu del grau en Educació es concreta de la següent manera: a primer curs, els graus d'Educació Infantil, d'Educació Primària, d'Educació Social i de Pedagogia comparteixen 60 crèdits de formació bàsica, de forma que els alumnes es barregen i cursen aquests crèdits de manera conjunta en totes les especialitats ; a segon curs, s'agrupen per una banda, els graus d'Educació Infantil i de Primària, i d'altra banda, els graus d'Educació Social i Pedagogia. Els graus d'Educació Infantil i d'Educació Primària comparteixen crèdits de formació obligatòria per a Educació Primària i de formació bàsica per a Educació Infantil; a tercer i a quart curs hi ha formació diversificada per a cadascun dels graus de forma independent. Les matèries optatives s'ofereixen a partir de tercer curs.

A continuació, del pla d'estudis del grau d'Educació especialitat E. Infantil i E. Primària, s'analitzen els aspectes següents: els objectius dels nous graus i les

² www.urv.cat/media/upload/arxiu/CAE/Graus/Centres/fcep2011.pdf

³ En la majoria d'universitats aquests títols es denominen Grau de Mestre/a en E. Infantil / en E. Primària.

competències que la titulació es proposa desenvolupar a través del pla d'estudis; l'estructura, la distribució de continguts i l'assignació de crèdits ECTS; les característiques del TFG i la seva vinculació amb el Pràcticum.

Pla d'estudis dels graus d'Educació Infantil i d'Educació Primària

Els *objectius* definits en el pla d'estudis per als dos graus de Mestre/a són exactament els mateixos, tot i que contextualitzats a les característiques pròpies de l'etapa en què el futur mestre exercirà com a professional de l'educació i com a docent en un centre escolar i en una aula. Les diferències provenen, doncs, de les característiques del grup d'infants amb què es treballarà (infants 0-6 anys o 6-12 anys) i de les àrees del currículum establertes per a l'etapa.

El model de *competències* de la URV⁴ s'estructura en competències específiques, pròpies de l'ensenyament que cursa l'alumnat, complementades amb competències transversals i nuclears, les quals configuren un tronc comú per a totes les titulacions.

Les dotze *competències específiques* descrites en la Memòria per al grau d'Educació Infantil i en la Memòria per al grau d'Educació Primària són literalment les mateixes competències que es recullen en les directrius de l'Ordre ECI/3854/2007 i l'Ordre ECI/3857/2007 (BOE núm. 312 de 29.12.2007) per als respectius graus de Mestre/a. Si comparem les competències específiques dels dos graus es comprova que existeix una part important de perfil comú. Tanmateix, malgrat les competències s'assemblen força, no són ben bé iguals. Novament es constata que les característiques del grup d'infants i el currículum propi de l'etapa determinen la diferenciació d'algunes competències entre els dos graus. Les set *competències transversals* definides estan relacionades amb habilitats personals, socials i metodològiques que l'estudiant ha de desenvolupar de forma progressiva i continuada cursant les diferents matèries i assignatures al llarg de la titulació. També es proposa que s'assoleixin des d'una modalitat integrada les cinc *competències nuclears*, excepte el domini d'una llengua estrangera, en que l'alumne en finalitzar el grau pot optar per acreditar el nivell B1 o bé elaborar, presentar i defensar el seu TFG en aquest idioma.

Quant a la *planificació* de l'ensenyament de grau d'E.Infantil i d'E.Primària, la taula següent recull de forma sintètica l'estructura, la distribució de continguts i l'assignació de crèdits

Tipus de matèria	Grau d'E.Infantil Crèdits ECTS	Grau d'E. Primària CrèditsECTS
Formació bàsica	102	60
Obligatòries	60	108
Optatives	27	21
Pràctiques externes	42	42
Treball fi de Grau	9	9
Total	240	240

Taula 1. Resum de matèries i distribució en crèdits pel títol de graduat d'E.Infantil i d'E.Primària.

El pla d'estudis s'estructura en base a matèries de 12, 9 i 6 ECTS, llevat d'algunes excepcions. Es considera que les matèries, com a unitat de programació,

⁴ Aquest model es va definir en consonància al Pla Estratègic de Docència de la URV (2003) http://www.sre.urv.cat/web/pled/modules/pla/web_doc_marc/pled.htm

són la manera idònia de garantir que l'alumne adquireixi les competències del Grau. Estan previstes mencions de 30 ECTS per a ambdós graus: Educació Musical i Dansa, Idiomes, Atenció a la Diversitat, Educació Psicomotriu / Física .

Característiques del TFG i la seva vinculació amb el Pràcticum

Segons consta a la fitxa tècnica de la matèria "*Pràcticum i Treball de Fi de Grau*" del pla d'estudis del dos graus d'Educació presentada a l'ANECA, les Pràctiques Externes i el TFG conformen una única matèria obligatòria per a tots els estudiants de la titulació amb un total de 51 ECTS (les ordres ministerials prescriuen que se'n cursin un mínim de 50 ECTS).

El Pràcticum es realitzarà durant el 3r. i 4t. curs del grau amb 21 crèdits respectivament. En el període de Pràcticum I, l'alumnat haurà d'observar i analitzar la realitat d'un centre escolar. En període de Pràcticum II, l'alumnat haurà de dissenyar, desenvolupar i avaluar una unitat de programació o un projecte educatiu. Vinculat al Pràcticum trobem el TFG, que té assignat un total de 9 crèdits i que es realitzarà durant el quart curs del grau.

La descripció dels *continguts* de la matèria "*Pràcticum i TFG*" és la mateixa pels dos graus indistintament de les especialitats. S'observa un estret vincle entre les Pràctiques Externes i el TFG. La definició del TFG i la ressenya de la proposta d'índex per a la seva realització que consten a la fitxa de les Memòries il·luminen amb claredat aquesta connexió:

"El TFG és el document escrit en què l'estudiant plasma tot allò que ha fet durant els dos períodes de pràctiques: des de les tasques més bàsiques d'observació i recopilació de documents fins a les més complexes com la reflexió sobre la pròpia acció. En línies generals, la informació mínima que haurà de figurar en tot TFG és la següent :

- Context geogràfic i socioeconòmic del centre escolar
 - El marc institucional: el projecte educatiu de centre
 - El marc curricular: el projecte curricular de centre
 - Aspectes organitzatius i de gestió del centre escolar
 - Aspectes organitzatius i de gestió d'una aula
 - La unitat de programació o el projecte educatiu: el disseny, el desenvolupament i l'avaluació
 - Anàlisi i reflexió sobre la pròpia pràctica"
- (pàg.92-93 Memòria grau d'E.Infantil i pàg. 94 Memòria grau d'E.Primària).

Quant a les *competències*, d'acord amb les indicacions de les fitxes de la matèria "*Pràcticum i TFG*" incloses en la Memòria dels dos graus," l'alumnat ha d'adquirir amb aquesta matèria la totalitat de les competències específiques pròpies de la titulació més totes les competències transversals i nuclears " (pàg. 89 Memòria grau d'E.Infantil i pàg. 92 Memòria grau d'E.Primària). Així, a banda del vincle del TFG amb el Pràcticum, es destaca el lligam del TFG amb la formació adquirida al llarg de la titulació .

La relació dels *resultats d'aprenentatge*, expressats en termes de què ha de ser capaç l'estudiant en finalitzar la matèria de "*Pràcticum i TFG*", és idèntica per ambdues titulacions del Grau.

- Conèixer els serveis, centres i institucions vinculats a l'àmbit professional del mestre/a.
- Identificar els aspectes institucionals i organitzatius més rellevants del servei, centre o institució escollida per al desenvolupament de les pràctiques.
- Identificar les característiques de l'alumnat sobre el qual s'incidirà.
- Dissenyar, desenvolupar i avaluar una unitat didàctica.

- Utilitzar les tècniques i recursos didàctics necessaris per a una bona gestió del procés educatiu.
- Aplicar les habilitats de comunicació i interacció didàctica.
- Conèixer, analitzar i utilitzar críticament les fonts i la bibliografia.
- Elaborar un discurs concís, coherent i que comuniqui els resultats del treball.
- Comunicar correctament en la llengua pròpia o en anglès un resum coherent del treball realitzat.
- Demostrar pensament crític i creatiu.
- Acceptar i integrar les crítiques sobre la seva actuació com a futur mestre/a.
- Actuar de manera ètica en les activitats relacionades amb l'exercici de la professió de mestre/a.

(pàg. 91 de la Memòria grau d'E. Infantil i pàg. 92 Memòria grau d'E. Primària)

Els sentit dels resultats d'aprenentatge es poden entendre com a objectius concrets o específics d'aprenentatge del mòdul "*Pràcticum i TFG*" o com a subcompetències. Poden servir, també, d'indicadors d'avaluació de les competències definides pel Grau, és a dir, expliciten els guanys que els alumnes obtindran com a conseqüència de realitzar el TFG. En aquesta última acceptació no s'observa que es precisi en la fitxa de la matèria de la Memòria la relació entre la llista de les competències definides pel grau i els resultats d'aprenentatge.

Les *activitats d'aprenentatge* que es proposen per la matèria "*Pràcticum i TFG*" presenten la mateixa tipologia i redactat per ambdós graus de Mestre/a:

- Procés de selecció del lloc de pràctiques.
- Activitats d'Orientació Professional.
- Estudis previs.
- Execució de les pràctiques.
- Elaboració del treball de fi de grau.
- Defensa del treball fi de grau.
- Relació amb el tutor de la universitat.
- Relació amb el tutor de pràctiques externes.

(pàg. 92 Memòria grau d'E. Infantil i pàg. 93 Memòria grau d'E. Primària).

Com es pot reconèixer, les activitats explícites vinculades amb el TFG són "l'elaboració del TFG" i "defensa del TFG". Ambdues activitats es relacionen, únicament, amb competències transversals i nuclears, la qual cosa atorga poca concreció respecte al TFG en la titulació de Mestre/a. En canvi, convé al·ludir que s'aprecia divergència en les competències específiques que es vinculen amb l'activitat d'execució de les pràctiques externes per a cadascun dels nous graus de Magisteri.

Finalment, pel que fa al *sistema d'avaluació* de la matèria, s'observa que no hi ha cap tipus de diferència en el seu plantejament en relació a les dues especialitats dels dos Graus de Magisteri. En concret, el plantejament per a l'avaluació del TFG reflecteix la conceptualització comuna que es fa entre el Pràcticum i el TFG, definida com a única matèria. Per aquest motiu, es proposa un sistema d'avaluació conjunta en que el criteri per assignar la nota final interrelaciona tant aspectes del Pràcticum com del TFG. D'aquests pressupòsits es desprèn que no es discrimina amb claredat entre els procediments i criteris per avaluar el Pràcticum i el TFG respectivament, tal i com es pot apreciar en la taula següent.

Avaluació interna (per part del tutor de la universitat)

- Informe de les entrevistes realitzades amb el tutor de la universitat (10%)
- Elaboració de la Memòria de Pràctiques per part de l'alumne (25%)

Avaluació externa (per part del tutor de pràctiques externes)

- Informe realitzat per part de la institució del tutor de pràctiques externes

(40%)

Avaluació del comitè d'experts

- Avaluació de la defensa del TFG: avaluació del comitè d'experts (15%)

Autoavaluació (per part de l'alumne)

- Autoinforme realitzat per part de l'alumne (10%)

Taula 1. Resum de procediments i criteris per avaluar la matèria Pràcticum i TFG.
(pàg. 92 Memòria grau d'E.Infantil i pàg. 93 Memòria grau d'E.Primària)

L'estudi d'altres fonts d'informació documental complementàries a la realitat particular dels programes analitzats conforma la següent fase de l'experiència.

3.2. Fase 2. Diagnosi inicial: de la definició formal del TFG a la seva concreció en la titulació de grau de Magisteri.

En aquesta fase es van analitzar, en primer lloc, la normativa reguladora del MEC per al TFG en els graus de Mestre/a, i en segon lloc, l'enfocament del TFG que recullen les Memòries per a la sol·licitud d'aquest nou títol elaborades en algunes universitats catalanes.

En la legislació vigent sobre el TFG (RD 1393/2007, RD 861/2010, Ordres ministerials ECI/3854/2007 i ECI/3857/2007) i en les fitxes tècniques del TFG de les Memòries dels nous plans d'estudi de Magisteri no trobem clars paràmetres de referència sobre la definició conceptual i l'enfocament del TFG. Es constaten definicions parcials, i tant els aspectes formals com la concreció de quins han de ser els elements constitutius del TFG estan vagament definits.

Hem constatat que les particularitats de la programació del TFG en el marc del pla d'estudis dels nous graus de Magisteri depenen dels criteris en què es recolza el model adoptat en les distintes facultats. Entre d'altres, varia la definició del tipus de competències a desenvolupar per l'estudiant, el nombre de crèdits ECTS assignats al TFG, la durada i temporalització prevista del TFG, l'orientació i tipologia d'aquesta matèria, la vinculació amb el Pràcticum i les mencions, o la metodologia d'avaluació del TFG.

Per exemple, en el cas de les dues especialitats del grau de Mestre/a impartit a la Universitat de Girona, el TFG està estretament vinculat al Pràcticum i a les mencions. El TFG s'enfoca com "un treball de disseny de projectes d'innovació que s'aplica durant el període de pràctiques externes, i que es fonamenta i s'analitza aplicant competències relacionades amb la reflexió i la recerca" (Calbó, 2009, pàg.56). En canvi, a la Universitat de Barcelona, es defineixen dues matèries- Pràcticum (vinculat amb les mencions) i TFG- que es defineixen amb força independència.

L'estudi d'aquestes propostes es va complementar amb la revisió d'iniciatives per a la realització de TFG que es duen a terme en altres titulacions de graus provinents de distintes universitats, tant de l'estat Espanyol com europees. En aquest sentit, els treballs desenvolupats pel grup interdisciplinari GI-IDES:TFG de la UAB han estat indiscutibles puntals per a poder conèixer diverses maneres d'enfocar, gestionar i avaluar el TFG. Per exemple, els resultats obtinguts per Rullan i alt.(2010) després d'analitzar les característiques i les propostes del TFG en 64 titulacions d'àmbits d'estudis diferents de la UAB ratifiquen l'existència de dos grans grups diferents a l'hora d'enfocar el TFG: els TFG professionals (inclouen l'elaboració de projectes o treballs que simulen situacions de tipus professional en l'àmbit del grau), i els TFG teòrics/experimentals (es basen en la revisió crítica de la literatura sobre un tema concret, en l'actualització de procediments o, fins i tot, en la iniciació a la recerca).

La publicació d'Estapé i alt.(2010) ofereix un resum sintètic de l'anàlisi dels principals elements que consten en les guies docents del TFG de deu universitats europees. Aquest treball ens han permès copsar concrecions operatives reals d'aspectes com ara la forma d'assignar el TFG, de fer-ne el seguiment i l'avaluació. Algunes guies estan dirigides a diversos ensenyaments dins la mateixa facultat, es basen per tant, en la inferència d'un model que s'aplica de la mateixa manera per a tots els Graus. El contingut de les guies estudiades, tot i que conté aparats diferents, permet extreure exemples de nombrosos paràmetres que poden definir el TFG. Destaquem també que moltes guies agrupen en passos o fases diferenciats les diferents tasques que constitueixen el TFG. Quant a l'avaluació, s'inclou el detall dels agents avaluadors, es llisten els criteris d'avaluació i en algunes ocasions hi ha exemples de formularis d'informes i autoinformes d'avaluació.

La consulta de la literatura que sobre la temàtica del TFG s'està divulgant en l'actualitat, ha estat un altre recurs de referència important en la nostra experiència. A tall d'exemple, l'exploració de les guies editades per l'AQU, en concret, la *Guia per a l'avaluació de competències en el TFG en l'àmbit de les ciències socials i jurídiques* (Mateo, 2009) i, molt especialment, la *Guia per a l'avaluació de competències en el Pràcticum de Mestre/a* (Calbó, 2009), que recull el merescut reconeixement de l'experiència innovadora de Pràcticum en el context dels estudis de Magisteri de la UdG (Besalú i alt., 2007), ens han aportat informació valuosa per conceptualitzar el TFG i sobre els elements que és convenient incorporar en el disseny de la Guia pel TFG.

Per Mateo (2009), el TFG: “ha de ser un projecte orientat al desenvolupament d’una recerca, intervenció o una innovació en el camp professional” (pàg.29). S’hi especifica que mitjançant el TFG l’estudiant ha d’integrar i aplicar les competències adquirides al llarg del grau, incorporant-hi les relacionades específicament amb aquest treball. Però la guia proposa un enfocament del TFG per a tots els estudis de la branca de Ciències Socials i Jurídiques i per tant, inclou titulacions enfocades a àmbits molts diversos. En canvi, la proposta de Calbó (2009) se centra en les particularitats pròpies del TFG en el context dels nous graus de Magisteri, estudis que dediquen molt temps, o dit d’altra manera, més ECTS, a les pràctiques externes. És per això, que l’orientació del TFG en el Grau de Mestre/a no pot obviar-ho.

3.3. Fase 3. Disseny de la proposta d’una Guia pilot per al TFG en els nous graus de Mestre/a.

L’anàlisi acurada de les principals qüestions que sorgeixen quant a la naturalesa, l’organització i la planificació del TFG, tant des del punt de vista docent (què és i que no és un TFG, com dirigir-lo, com avaluar-lo, etc.) com logístic i de gestió a nivell de la pròpia titulació de Mestre/a, té una gran importància perquè d’aquí han de sorgir alguns dels elements que és convenient incorporar en la guia docent del TFG. També, la revisió i anàlisi del plantejament del TFG que es proposa en el marc del pla d’estudis del Grau ens ha permès orientar els continguts i els apartats que conformen la proposta de Guia del TFG que el grup hem elaborat.

Així, aquesta fase es correspon amb l’elaboració del disseny pilot de la guia del TFG. Es concreten els principals objectius de la Guia i es defineixen els components centrals que la constitueixen. La guia que proposem s’estructura en tres parts - la presentació, la informació clau sobre el TFG, i el seguiment, tutelatge i avaluació- que conformen el cos principal de la guia, més un conjunt d’annexos que les complementen.

A la primera part de la guia es tracta els aspectes relacionats amb la contextualització del TFG en la titulació (els crèdits assignats, articulació amb el Pràcticum, etc.), els requisits administratius (crèdits previs aprovats, formalització de matrícula, etc.), i la temporalització (període per escollir la temàtica, assignació de tutor/a, cronograma de realització, i dates de lliurament del treball escrit i de la defensa). La guia consta d’una segona part, que presenta la informació bàsica sobre què és el TFG, la seva metodologia i organització general. Primer es defineix el TFG i, a continuació, es delimiten les competències que es desenvolupen i els objectius d’aprenentatge a assolir. També s’hi exposa les temàtiques que pot abordar el TFG agrupades en àmbits de contingut, les etapes i fases que cal que l’estudiant segueixi per dur-lo a terme, i les directrius de presentació de resultats (estil i forma del treball escrit, i consells sobre la preparació de l’exposició i la defensa oral). Per acabar, es descriuen les tasques i funcions dels agents implicats (estudiant, coordinador TFG, departaments, tutor/a, comissió o tribunal d’avaluació). En la tercera part, s’inclouen els criteris per al seguiment i tutelatge del treball de l’alumne, així com també, per l’avaluació acreditativa i qualificació final del TFG.

Al final, la Guia conté un conjunt d’annexos en què es concreten models i protocols dels diferents aspectes tractats (informe de justificació de l’àmbit escollit, informe de progrés del TFG, informe de valoració del seguiment tutorial, informe d’autoaprenentatge, etc.).

La Guia que proposem intenta subsanar la mancança de material adreçat a l'estudiant que cursa aquest Grau, i també és concebuda com una eina que serveixi per orientar i paucar el seguiment dels tutors dels treballs de l'alumnat durant tot el procés, enfortint el seu caràcter formatiu. La Guia recull, tant a nivell acadèmic, organitzatiu com formatiu, algunes directrius que permetin homogeneïtzar criteris i indicadors a l'hora de dissenyar, orientar i avaluar el procés, la viabilitat, pertinència i qualitat del TFG en el context de la titulació del grau de Mestre/a.

En l'actualitat, l'estructura i la informació que conté la Guia del TFG és objecte de contrast i debat tant entre els membres de la Comissió del TFG de la nostra Facultat com amb el professorat que imparteix docència en els graus de Mestre/a. L'àmbit i els procediments de l'avaluació del TFG, basada en competències, ocupa una atenció especial, més monogràfica.

4. Conclusions

Els resultats de l'experiència han permès identificar les principals llacunes en la programació del TFG, com també aspectes contradictoris o vagament definits, que ha calgut subsanar en la proposta de guia del TFG que el grup ha elaborat. Les principals conclusions que presentem estan organitzades entorn de set grans eixos:

Quant a la definició, enfocament i temàtiques del TFG

- El plantejament del singular Pla formatiu d'Educació de la URV on convergeixen quatre títols diferents amb impartició de mòduls comuns, si bé pot fer més rendible estudis amb pocs estudiants matriculats, difícilment pot donar resposta adequada a la formació competencial que el mestre/a requereix.
- Les regulacions del MEC han condicionat fortament la definició del TFG, tanmateix aquestes directrius preescriptives s'haurien d'entendre com un punt de partida per a iniciar un procés real de debat per matisar-les i enriquir-les.
- Segons les fitxes que consten a les Memòries consultades es postula, generalment, un enfocament del TFG més de naturalesa professionalitzadora que de recerca.

Quant a les competències associades al TFG :

- L'envergadura que representa demanar a l'estudiant que demostrï l'assoliment de tot el conjunt de competències del Grau pot posar en entredit la viabilitat real d'un TFG.
- Avaluar un nombre tant elevat de competències amb el TFG requereix d'un major afinament, d'una selecció reflexionada de les competències que hi estan més vinculades.
- Si les competències s'han de prendre com a referència del TFG, no és suficient amb llistar-les i classificar-les. Cal que s'atengui els components de cada competència, que s'estableixin els diferents nivells de competència a assolir i es precisin els indicadors que evidencien com l'estudiant els va assolint.
- Abans d'avaluar les competències del Grau en el TFG aquestes s'haurien d'ensenyar, desenvolupar i avaluar durant la titulació, en totes i cadascuna de les matèries del Grau. Això exigeix una millora en l'alineació entre les competències plantejades en els plans docents, la selecció dels continguts de les assignatures i matèries, les metodologies per treballar-les i la seva avaluació.

- És possible que les competències del Grau s'hagin treballat de manera aïllada, o amb poca perspectiva de com s'anava progressant en el desenvolupament competencial. El que es pot reclamar, amb el TFG, és una demostració més global de l'assoliment d'aquestes competències, del seu grau de consolidació.
- En el TFG l'estudiant no només ha de demostrar que pot establir relacions efectives entre diverses matèries del Grau, sinó que també, el TFG hauria de recollir els guanys associats al desenvolupament de les competències que té lloc durant la realització del Pràcticum.

Quant a la naturalesa de les activitats d'aprenentatge del TFG:

- Les activitats d'aprenentatge implícites en el TFG són més complexes que les experiències en assignatures cursades anteriorment. Un element distintiu del TFG és que l'estudiant realitza principalment activitat autònoma i autoregulada, de manera que tant l'elaboració del TFG com el producte a presentar depenen de planificacions acurades, de presa de decisions estratègiques, d'avaluació constant dels corresponents processos i de l'aprofitament dels intercanvis mantinguts amb el tutor/a responsable del seu seguiment.

Quant als continguts i sistema d'avaluació del TFG:

- El sistema d'avaluació proposat en alguns plans d'estudi presenta contradiccions i no defineix límits entre el Pràcticum i el TFG. Un exemple il·lustratiu de la incoherència existent és que per una banda, es defineix el TFG com el document que plasma el període de pràctiques, i per altra banda, es demana que en el Pràcticum l'alumnat realitzi una Memòria de Pràctiques de la seva estada al centre. I encara més, és demana a l'alumne de fer una autoavaluació sense especificar si l'ha de realitzar del Pràcticum, del TFG o d'ambdós.
- Cal vigilar quan el sistema d'avaluació del TFG no es basa en una avaluació per competències. En el cas del TFG, resulta prioritari considerar la necessitat d'avaluar les competències donat que aquest treball representa la culminació d'una formació, en què les competències han de ser avaluades de forma integradora i des del seu nivell de domini més alt.
- El desenvolupament competencial està basat en un aprenentatge aplicatiu i reflexiu, i en una avaluació evidencial. El procés d'adquisició progressiu de les competències requereix del suport d'eines que afavoreixin l'aportació d'evidències reflexionades sobre com l'estudiant les va desenvolupant i assolint.

Quant a la interrelació entre el Pràcticum i el TFG:

- En el context de l'ensenyament del Grau de Mestre/a, si bé el TFG comparteix procés amb el Pràcticum - aquest esdevé un espai idoni perquè s'hi puguin exercitar i demostrar moltes de les competències pròpies del Grau-, cal definir la continuïtat i els límits entre ambdós amb l'objectiu d'evitar solapaments.
- La memòria de Pràcticum realitzada per un estudiant en el marc de les Pràctiques Externes potser no és exactament el que hauria de definir un TFG, que cal entendre més aviat com un projecte orientat al desenvolupament d'una recerca, d'una intervenció o una innovació en el camp professional (Mateo, 2009). A més, com hem apuntat anteriorment, en el TFG han de quedar reflectides les competències adquirides en el Pràcticum, però també, les pròpies de la resta de matèries que configuren la formació dels mestres.
- Gran part de la totalitat dels crèdits de la matèria Pràcticum i TFG es destina al període de pràctiques als centres escolars col·laboradors. Convé recordar que, per exemple a la URV, els estudiants han de fer 42 ECTS de Pràcticum al llarg de la carrera mentre que el TFG té assignats 9 ECTS en el pla d'estudis. Això

significa que les Pràctiques externes tenen un pes significativament major que el TFG. En conseqüència, en funció dels crèdits assignats, cal fer una selecció raonable del tipus d'orientació i tipologia del TFG quant al temps de dedicació de l'estudiant a la seva elaboració, i trobar un equilibri en la càrrega de treball tant de l'alumne com del professor.

Quant a la vinculació entre les mencions i el TFG:

- En els nous títols s'ofereixen una sèrie d'itineraris que organitzen les optatives de manera que s'ofereix una certa especialització a través de les mencions. Si l'estudiant ha cursat les assignatures optatives amb la intenció d'adquirir una *menció* en concret, és oportú que l'orientació i la realització del TFG estiguin vinculats amb les condicions de la menció. No trobem en les Memòries cap suggeriment que concreti aquesta possible vinculació.

Quant a plantejar el mateix tipus de TFG per les dues especialitats del grau de Mestre/a:

- Probablement les competències transversals que s'esperen de qualsevol mestre/a siguin similars, independentment de l'especialitat. Tanmateix, dels resultats de l'anàlisi comparativa entre les competències específiques del grau d'Educació Infantil i d'Educació Primària es desprèn que malgrat presentin algunes característiques similars, les diferències provenen de les característiques del grup d'infants amb què treballarà el futur mestre. Aquesta observació genera la necessitat de reflexionar amb més profunditat la conveniència o no de plantejar el mateix tipus de TFG per ambdues titulacions.

En definitiva, tenint en compte els resultats de la revisió integral i crítica del plantejament del TFG que es proposa en les Memòries analitzades dels respectius graus d'Educació Infantil i d'Educació Primària es pot concloure que aquests documents no són suficientment sòlids per constituir la base per a l'elaboració de la guia docent del TFG. Tot i que han de ser els documents d'on han de sorgir els referents que és convenient incorporar a la Guia del TFG, aquests presenten indefinicions i contradiccions.

Bibliografia

Besalú, X; Falgàs, M; Godoy, J. ; Romero, A. ; Eds. (2007) *Mestres del segle XXI*. Girona: CCG Edicions.

Calbó, M (coordinadora) (2009) *.Guia per a l'avaluació de competències en el pràcticum de Mestre/a*. Col·lecció: Guies d'avaluació de competències. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

Estepa, G. i altres (2010). *Les guies docents en els treballs de fi de grau*. Nous espais de qualitat en l'educació superior. Barcelona : VI CIDUI

DA (2005). Libro Blanco. Título de Grado en Magisterio. Volumen 1. Madrid: ANECA. Recuperat 15 de març 2011, a www.aneca.es/media/150404/libroblanco_jun05_magisterio1.pdf

Mateo, J. (2009). *Guia per a l'avaluació de competències en el treball de final de grau en l'àmbit de les ciències socials i jurídiques*. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya

Rullán, M. i altres (2010). *Les competències transversals del treball de fi de grau. Propostes d'avaluació segons els àmbits*. Nous espais de qualitat en l'educació superior. Barcelona : VI CIDUI

Qüestions i/o consideracions per al debat

De les limitacions i dificultats sorgides en la nostra experiència se'n deriven un seguit de reflexions d'ampli abast. Algunes qüestions per al debat poden ser les següents:

- Quina és l'orientació i tipologia del TFG més adient en la titulació del nou grau de Mestre/a ? Com s'articula la vinculació del TFG amb el Pràcticum? i amb la resta de matèries que l'alumnat cursa durant la titulació? I amb les mencions?
- Qui defineix la temàtica del TFG? El professorat del Consell d'estudis de Mestre, els departaments, els propis estudiants, l'escola com a centre de pràctiques? Qui i com es valida la idoneïtat del tema del TFG?
- A la complexitat intrínseca entorn a la logística de l'assignació de temes, dels criteris per seleccionar i assignar tutors, de la composició de les comissions d'avaluació, etc. s'afegeix que, en la titulació de Mestre/a, és nombrós tant el nombre d'estudiants com de professorat, que a més, està adscrit a àmbits de coneixement i departaments molt dispers.
- Com garantir indicadors d'avaluació alineats amb les competències seleccionades en la titulació i coherents amb les estratègies metodològiques d'orientació, acompanyament i supervisió del TFG dissenyades? Com articular una avaluació formativa i autoreguladora amb l'avaluació final acreditativa?
- A banda de les sessions personalitzades d'orientació i seguiment de totes les fases de desenvolupament del TFG que durà a terme el tutor/a, és necessari programar altres activitats formatives de suport per tractar aspectes com ara la metodologia de recerca(disseny d'un estudi, estadística, etc.? en quin tipus o format? Assignatura, sessions magistrals puntuals, seminaris teòrics-pràctics, etc.?